

A jelen nyomorúságai

Illúzió és korlátlan szabadságú illúzióink ismétlődő hullámai elenyésztek a nedves főnyelen: érzelmeink részegsége; engesztelő és korlátozott szabadságú emlékeink: érzelmeink felébredése és követelőzése. Véres nap csurgatta végig korongját a vérarany horizonton, heteronóm, tiszta vonalú és kimondhatatlan jövőendő messzesége... A megismerés határainak fenséges sziluetije egy véletlenül éppen itt feltételezett Univerzum óriási közönyében? Romantikus góg, gondolta Pierre, egyenesbe állítva Mirage 2000-ének „pofáját”, amelynek áramvonalas törzse halványan egy delfin alakjára emlékeztet. Kellő magasságban 2 Mac-hal átrepült Passau, a szerelmek városa felett, a Duna, az Inn és az Ilz folyók találkozásánál. Persze a tudományos megismerés szüntelenül halad előre, ami gyógyíthatatlan volt, többé nem lesz az, átadja a helyet annak, ami ma még egyáltalán nem gyógyítható, és így tovább. Így tudtuk meg egy napon, véletlenül, hogy sohasem fogjuk megtudni. Maga mögött hagyta a „türelmi szerződés” (1552) tarka városának román, görög és barokk templomait, és nyugat felé fordult a szemhatáron megpillantotta a bajor domborzaton kirajzolódó leszállópályát. A cselekvés jelentette a megismerést és az értékeket.

„Felelősek volnánk? Csak nagyon ritkán érezzük át ezt a valóságos, teljes, mély lehetőséget — a kötelezettségeket leszámítva. Ezért nemigen születünk szabadnak, de megvan a hatalmunk, hogy azok lehessünk...” Úgy tűnt, hogy az öreg filozófus, aki akkor megszólította, megmondta magát, és elgondolkodva hozzáfűzte: „De csakis a sohasem tudhatjuk meg tudatával, és a szabadság ellenére az ember a felelősség felismerésére és megismerésére itéli saját magát, amit az új zsarnokok nagyon is jól tudnak.” A félelem, zúgolódás moraja futott végig a kis gyülekezeten, amely az éles, de hevenyészve odavetett szavairól ismert derék embert hallgatta. „A szabadság tehát csupán fantazmagórikus illúzió marad, mert akarat... Meg azért, mert a társadalomban élő ember mások tekintetének és ítéletének rabjává válik!... Utopia, Utopia, sehoinincs ország: az abszolút igazság egy tökéletes városállamban terrorral és népirtással bosszulja meg csodját! Eldadogni a szabadság nevével a tiszteletteljes félelemmel, amivel a többi halandó. Más szóval: a szabadság a téridő foglya...” Eltűnt a városból, talán az idő vitte őt szabadon magával?

Egyelőre Pierre tér-idője lecsökkent az egyenes vonalú állított leszállópályára, meg arra a néhány másodpercre, amely gépének stabilizálásához megmaradt neki.

A Széchenyi tér áttetszően, tisztán ragyogott ezen a tavaszi, estebe hajló délutánon a lebukó nap simogatásában. Csak egy alig észrevehető borzongás kezdte megbizsergetni változó erővel a növényeket. Úgy tűnt, mintha a virágok forogni akarnának száraz körül, a lebukó nap felé nyújtogatták pártáikat, szétárva szirmaikat, mintha csak utolsó tiszteletüket kívánják leróni. Az ég fokozatosan caroleinszínűvé vált, egy napéj után néhány parszeknyire megcsillantva távoli fénypontcskák. Egy bizonyos, kissé már ösdi, valamelyik ocsmány nősemély által elkotkodácsoló refrén kísérté időként egy-egy estély lefolyását. Az egyik szélesre tárt ajtón beáramlott az odakozmált étel büzlő szaga. Látni lehetett a már minden bizonnyal kiürült alkoholos üvegek hosszú sorait, és néhány táncolót, akik nagy nehézségek árán úgy-ahogy összehabladozták egy keringő lépéseit. Ebben a picinykét régi-módi légkörben a hízelgések igen jól mentek, csakúgy, mint a szemhunyorításokra adott válaszkacsintgatások, meg az egy szuszra felhörpintett, Dankó-palinkával. Egri Birkavérrel és sörrel színültig megtöltött poharak.

Emitt néhányan nyüzsgöttek, pohárral a kezükben cikáztak ide-oda; amott néhány nyugodt ember társalogni látszott, nyirkos homlokkal, üveges szemekkel, azon emberek hieratikus magatartásával, akik mindenben és saját magukban is biztosak; végül némelyek, mintha csak téli álomba szenderültek volna, egy homályos pontra szegezték tekintetüket valahol a végtelenben... Egy fiatal nő garga, prémes ruhában feszes lovagját vonszolta maga után, lottyadt hegyi nimfa egy vén, kakochimias hivatalnok szeme előtt. Valóban, a kis srác számára, aki voltam, a foglalkozások, a korok, az illúziók, minden összekeveredett. Még nem éltem eleget, és híjával voltam a legcsekélyebb tapasztalatoknak is, és még ma is, amikor szólni merek hozzátok, tudom, hogy sohasem fogom megtudni. Mindenki a maga idioszinkráziájával, funkciójával és rangjával meg a néhány telítöltött pohár által elhomályosított akarathánnyal mindezt megénekelte gúnyos dalában.

„Megkaphatja ezt az állást. Csak bizzon bennem... Egy örökkévalóság óta kívánlak... Ami engem illet, ismerem a pánsíp művészetét, és átalakíthatom magát engedelmes nádszállá... Ezért el kell fogadnia a meghívásomat, drágám... A maga vulvája olyan, mint a csodák völgye... En feljelenítem magát!... Az? Csavargó! Nőzik, iszik... Szélmáhos!...”

És az egész ékesszóló bőbeszédűség, amit elsuttognak a beszéd hercegei, akiket hierarchizálnak a hercegek az erdőben, ahol néhány Herceg fénye ujjong... Kétségtelenül nem voltam képes megérteni, hogy életüknek van valami értelme, és hiába igyekeztem utánozni őket. Hiába kerestem a „magnóliának” nevezett fák cinkosságát: csendesen néztük egymást, mert ezenkívül nem volt semmink a világon. Tizenegy évesen ártatlanul hallgattam, amint a bombák itt is, ott is, találmokra felrobbannak a világban; valamilyen elvarázsolott herceg által vezényelt zenekar lehetett, mert gyakran mondták nekem, hogy a másik kezdte. Mindig ezt mondták, és én hittem mindenkinek, főleg amikor néhány öregember kenyeret kéregetett tőlem, mélyen a szemembe néztek, és azt mondták, hogy az én házam a szabadság. Én azonban nem szóltam semmit, lehajtottam a fejem, hogy ne lássam, mert fájdalmat okozunk egymásnak... És émenekültem a jajgató, kétségbeesett, porig süjtött asszony elől is, aki még meg tudta mutatni nekem nyáron megsütött gyerekeit... De azt mondták hogy mindez semmi, és ha a bomba felrobbanna, az mindenki számára a halált jelentené: a hőség, a légnyomás, a sötétség, a fény, a hideg. —50. —60 fok nyáron, később pedig a betegségek és a

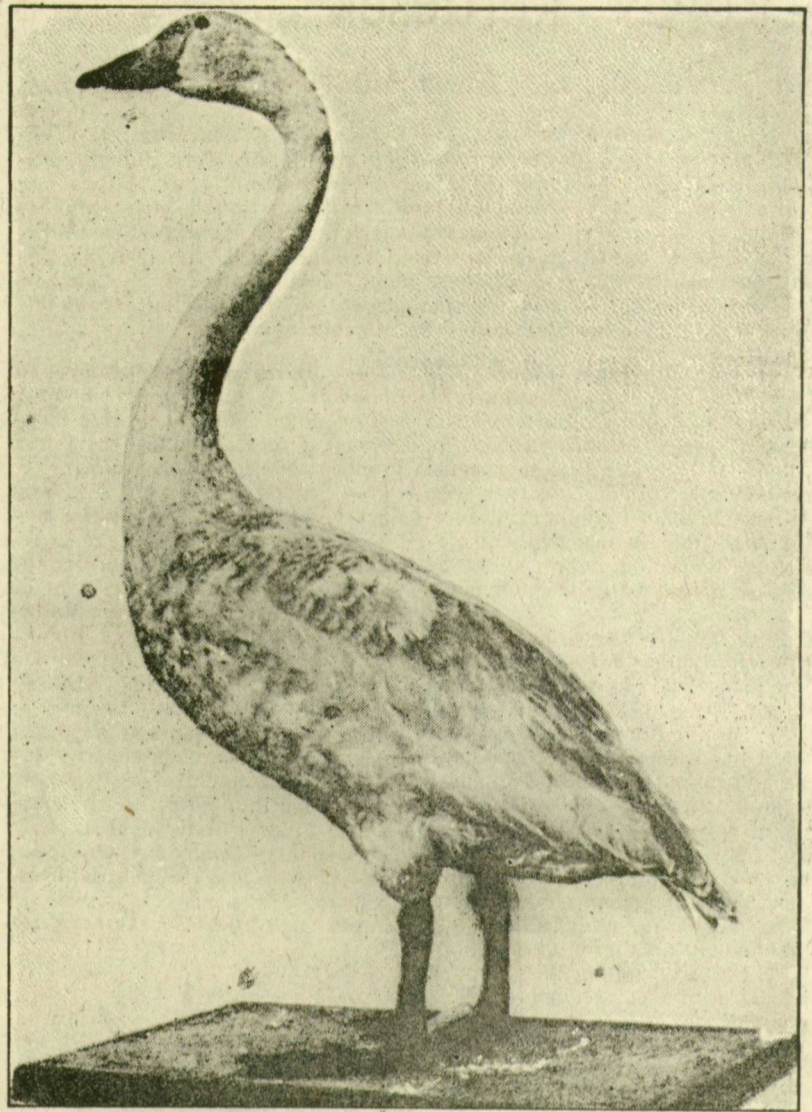
sugárzások már 5000 megatonna esetén, mondták... Így hát kihasználják az életet...

A kis Zoli az eget most Vangelis „A világ teremtése” által elringatott szeretettel díszítette fel, amely még ha talán elavultnak tűnik is, mindazonáltal megújította világképét a talán a lehető legjobb ortodroma szerint. A hátában, a narcisztikus örülettel vagyis hatalom egészségtelen érzése az estélyt most vibráló fényvel vonta be, amelyben a tekintetek kölcsönösen egymásba üsztatták az ugyan-csak ingadozó félelmeket. Kismadarak csipogtak, egy tascóvakkantot. Egy egészen fiatal nő, bronzvörös hajjal, aranyfényű ruhában, feléje indult. Teintetük összekapcsolódott.

Mintha az éj mekegne, amikor a csoport szétszéledt, a sugárzó hajnal pedig változó árnyalatú fényzárvallal aranyozta be a horizontot. A gép deltaszárnyának felső része ezernyi ezüstpontocskában ragyogott. Pierre, egyenesbe állítva gépét, az új-jászületés, az új nap ifjító forrása felé vette az irányt. Mint-hogy már kilőtte Matra Super 530 és Matra 550 Magic rakétáit, nagy repülési szabadsággal rendelkezett. 2,3 Mach-hal zuhanni kezdett, majd egy óvatos looping után felment 300 m/mp-re a totális szabadság kifejezhetetlen érzésével; majd hirtelen átrepülve a völgyes táj felett, elkészítette magában a táj egyfajta színopszist, melyben a zöld színek, a halványzöld és a smaragd, a barna árnyalatokkal együtt egy új „Világ teremtése” kimondhatatlan szimfóniájában látszottak összeolvadni; rövid színopszis, szakadás a tér-időben. Leszállási parancsot kapott. A társadalomban élő ember visszaszerezte jogait a kis megtisztító kiruccanas után, amely közben Baudelaire „Fölemelkedés” című versét szavalta magában, amit nagyon szeretett: „...boldog, ki repeső szárnyát csak kifeszíti — s már ott jár azokon a fénylő utakon! — akinek lelke mint pacsirták raja szállhat — s járhatja szabadon a hajnali eget!”, megszabadulva minden doktrínától, amely a varázslatot univerzális orvossággal vagy csalahatatlansággal válasszal szeretné elleplezni. A bizonyosság kétes értékű, a konstruktív kételkedés kiszemelési a hiúságokat, nagyjából meghatározó egy társadalom, elősegíti a kutatásokat. Ime itt van valamiféle sablon vagy valami különös amorfoziz, gondolta, földre téve gépét. A sebesség nagyon gyorsan csökkent, a természet felvillanyozódva visszavágott, maga előtt sodorva a környező vidék bodzának illatos aromáját. Telj tudóval szívta be ezt az illatot, és néhány pillanatra ide-oda ténfergett, mielőtt jelentésselre indult volna. Furcsa egybeesés folytán a kis szegedi Zoli is ugyanezt csinálta, hiszen ezenkívül nem volt semmije a világon...

JEAN PAUL

(Albert Sándor fordítása)

A kulák libája

Egy „új” szegedi szólásmondás forrása

Hol volt, hol van Szeged városának egy nevezetes szikes vize, a hajdan délibabokkal ölelkező Fehér-tó. Vadvizországi tudós madarászának, Beretz Péternek világhírű gyűjteményét a Móra Ferenc Múzeum raktára őrzi. Az ötvenes évek elején (1952) készítette itt Homoki Nagy István Vadvizországi című filmjét, s ekkortájt készült el múzeumunk maig „legendás” „A Fehér-tó élővilága kiállítása. A vadvizeket simogató szatymazi szél ma már halastavakat ölelget, s a hajdani madártudósok is kiköltöztek az „öskertbe”. De a vadvizországi felfedezésének hatása, a kiállítás emléke ma is él városunkban, s a szegedi embő szólásmondásaiban! Mert érdekes, miként születik egy szegedi szólásmondás, s a lejegyző öröme, hogy ismerte a „szereplőket”, s ott lehetett a „születésnél”, három évtizednyi idővel ez előtt...

Történt pedig: 1949. II. 19-én és 20-án három énekes hatyút (Cygnus cygnus L.) lőtt Beretz Péter a Fehér-tavon. Nevezetes esemény volt ez, a madarakat azonban csak lassan preparálták. Sok pénzbe került, még Ortutay Gyula miniszternek is volt „szerepe” a nem kis összegű preparatorij díj előteremtésében. Szegényebb volt akkor múzeumunk, hogy három hatyút „megtömetessen”. Azután hozzákezdtek a Fehér-tó élővilág-kiállítás rendezéséhez, 1953. november 7-re akartak ünnepélyesen nyitni, de a rendezők késlekedtek, s így december első napjaiban nyílt meg. Hogy minél többen felfigyeljenek a nevezetes bemutatóra, ezért... de maradjunk csak pontosan a körülmények bemutatásánál.

A Kársz utca és a Klauzál tér sarkán (a mai Ajándékbolt) voltak a Dél-magyarországi irda- és raktárhelyiségei. Az akkor is fényes, hatalmas üvegű kirakatokban pedig „nevelési célzatú” kiállítások, bemutatók voltak! 10 éves gyerekként „csodáltam” az ösztöl kirakatba került nyálsordított sonkákat, oldal szalonnákat, hatalmas, piros, teli zsirosbödönöket, a lisztől és cukortól feszülő zsákokat. Városlakó „értelmiség” gyerekként ílyet csak ott láthatam, hiszen... de ez nem tartozik a legendához. Az viszont tény, hogy állandó és visszatérő vasárnapi családi sétáink a Korzó sonkás kirakataihoz vezettek. A kirakatnézés nekem csak a gyomor fiziológiáját piszkálta, pedig a „szándék” az osztályharc csapásai alatt is zsirosodó, „rejtegető kulákok” bemutatása volt. A Szalamandra cipőbolt szomszédságában fényes síkerc volt a „kuláktároltoknak”, mindig tömeg állt előtte, de mi, gyerekek könnyen beburakodtunk a lábuk között, és orrunkat nyomva a vastag üveghez bámultunk. Aztán egy délután a kirakat sonkái, zsirosbödönjei közé új „lakók” költöztek. A múzeumi Fehér-tó-kiállítás propagandájaként kiállították a három kitömött énekes hatyút! Csodálta a szegedi nép, s jómagam szinte minden tollát megszámláltam, gondolatban megsimogattam. S hallottam a kirakat előtti tömegben: „Hiába, jól élnek a kulákok, még a libájuk is milyen óriási!” Berzenkedtem magamban, de nem mertem ott mondani: „Bácsi kérem, ezek énekes hatyúk, s nem libák!”...

Teltek az évek, évtizedek, s nemrégiben a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, biológiai tanteremünkön Kelebiáról és Kistelekről bekerült hatyúk kitömése folyt. A természetes madarakat a folyosó asztalán preparálták, s a mellettük elhaladó kolléga, a marxista tanszék professzora, vidáman rácsodálkozott a munkálatra: „Nicsak, tömíték a kulák libáját!”. S bizony se szeri se száma a felbukkanó, élő szegedi szólásmondásnak. Hallottam Lele Jóska tápai nyugdíjasklubjának mosolygós, vidám öregjeitől, TIT-előadásaim alkalmával, s még a múzeumi matiné tinédzserektől is... „a kulák libája”.

Hát ennyit egy újkeletű, emberöltőnyi születésű szegedi szólás forrásáról. Ami azért is érdekes, mert Bálint Sándor gyűjtésében, A szegedi nemzet kötetében a régi szegedi pákások és madarászoknál seregnyi madárfajhoz kötődő szólásmondást olvashatunk. A hatyúról egyet sem. Pedig költött errefelé (lásd: Hatyastelep), s tessék csak megfigyelni, fog is a Szeged környéki tavakon, vizeken költeni (legalábbis a bütykös hatyú) nemsokára. Terjeszkedő faj! De a szegedi szólásmondás máris elterjedt, él nyelvünkben, használjuk, még ha nem is tudtuk eredetét. De most már az is ismert! Örömmel azért igazi, mert tapasztaltam, hogy a szegedi táj, a Fehér-tó madara, miként szövődött bele szellemi hagyományaink közé. Jó ez, mert amelyik tájnak nincsenek legendái, szólásmondásai, azt mögémészti az idő...! Szándékom szerint az „új” mondás forrásismertetésével a legendát nem oszlatni szeretném...

CSIZMAZIA GYÖRGY

Klasszicizálva

....zsgorodj levéllé

ALKONYI ÓRÁN

nő az árnyék, nézd
ablakom mossa
zsályaillat leng,

rongyait szórván

Behull a csöndbe,
Az idő, ha árad —
Oboák vigyáznak.

Kapubolt tövébe

EJSZAKA LÉPKED.

lopva ráfekszik
ágy megvetvén

:rosdaként-mart már.
mozdulat — fény ég.

— Ami ég sötétül
Sugaras Szegednek.

Megijedtem és egy
Csak ezért?... Ha Ő lép?:

NÉZEI! A VÁROST

— itt-fogok-élni,

Ez a tér — idő vár.

ritmus a szóval
hajnal — alkony pár,
rész-egész. minden!

(Tititá titá tá),
Mög az éj a nappal...
Jelenem, jövőm — mind

EGY A VILÁGGAL:

ARPÁŠ KÁROLY